05/04/2021

Οι Επίσκοποι – Κληρικοί και οι ασθένειες κατά τον άγιο Νεκτάριο

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου

Του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου

Ζοῦμε σέ δύσκολη ἐποχή, κατά τήν ὁποία ἀναφύονται πολλά προβλήματα, κοινωνικά, φιλοσοφικά καί ἐπιστημονικά καί καλούμαστε κυρίως ὡς Ποιμένες νά δίνουμε λύσεις καί νά βοηθοῦμε τούς Χριστιανούς.

Στό θέμα αὐτό μᾶς βοηθᾶ ἡ περίπτωση τοῦ ἁγίου Νεκταρίου Ἐπισκόπου Πενταπόλεως τοῦ Θαυματουργοῦ, ὁ ὁποῖος ἐργάσθηκε μέ διάκριση, σύνεση, ἔχοντας τήν θεολογία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά γνωρίζοντας καί τήν κατάσταση τῆς ἐποχῆς του. Στά ἔργα του, μεταξύ ἄλλων, ἀνευρίσκονται δύο βασικά σημεῖα.

Πρῶτον, ὅτι ὁ Ποιμήν καί ἰδιαίτερα ὁ Ἐπίσκοπος, μέσα σέ ὅλα τά προσόντα πού πρέπει νά διαθέτη, εἶναι τά «θρησκευτικά προσόντα» ἀλλά καί τά «διανοητικά

προσόντα, φυσικά καί ἐπίκτητα». Στά τελευταῖα αὐτά προσόντα συγκαταλέγει τήν θεολογική παιδεία, τήν ὁποία ὁριοθετεῖ ὡς «τάς συντεταγμένας θεολογικάς γνώσεις καί οὐχί συγκεχυμένας καί ἀσυντάκτους, ἅς προσέλαβεν ἐκ διαφόρων ἀναγνώσεων καί οὐχί ἐκ ἐπιστημονικῆς σπουδῆς καί μελέτης».

Ἐκτός ἀπό τήν σοβαρή θεολογική παιδεία, πρέπει νά διαθέτη «ἐκκλησιαστική μόρφωση», καθώς ἐπίσης νά ἔχη «εὐρεία παιδεία καί ἐγκυκλοπαιδική μόρφωση», νά ἔχη «πλοῦτον θεολογικῶν, φιλοσοφικῶν καί ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων» γιά νά ἀντιμετωπίζη τά προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας.

Δεύτερον, ὁ Ποιμήν, ἰδίως ὁ Ἐπίσκοπος, πρέπει νά διαθέτη διάκριση γιά νά ξεχωρίζη τίς σωματικές ἀσθένειες ἀπό τίς ψυχικές ἀσθένειες, νά βλέπη τήν ἀλληλεπίδραση μεταξύ ψυχικῶν καί σωματικῶν ἀσθενειῶν, ἀλλά καί νά ἐντοπίζη τούς δαιμονικούς πειρασμούς.

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος δέν ἦταν μονομερής ἄνθρωπος, ἀλλά διάδοχος τῶν Μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή εἶχε πλήρη αἴσθηση τῆς ἐποχῆς του, εἶχε θεολογικές, φιλολογικές καί ἐγκυκλοπαιδικές γνώσεις.

Στήν συνέχεια θά γίνη μιά μικρή παρουσίαση αὐτῶν τῶν θεμάτων ἀπό τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Νεκταρίου, πού εἶναι ἀναγκαία γιά τήν ἐποχή μας, ὥστε νά μποροῦμε νά κατευθύνουμε μέ διάκριση τούς ἀνθρώπους καί νά μή καταλήγουμε σέ μονοδιάστατες πρακτικές.

* * *

Ἡ ποιμαντική διακονία κατά τόν ἅγιο Νεκτάριο, Ἐπίσκοπο Πενταπόλεως

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος ὁ θαυματουργός ἦταν Ἐπίσκοπος Πεν-τα-πόλεως, καθηγητής καί Σχολάρχης τῆς Ριζαρείου Ἐκκλη-σιαστικῆς Σχολῆς στήν Ἀθήνα, συγχρόνως καί ἱδρυτής τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος στήν Αἴγινα καί πνευματικός πατέρας τῆς γυναι-κείας μοναστικῆς ἀδελφότητος, ἡ ὁποία ἐγκαταβίωσε στήν Ἱερά αὐτή Μονή. Ἑπομένως, ἄσκησε τήν ποιμαντική καί σέ θεωρητικό καί σέ πρακτικό ἐπίπεδο, γι’ αὐτό καί ἔχει σημασία νά ἐξετασθῆ τί εἶναι ἡ ποιμαντική κατά τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Νεκταρίου, ποιός εἶναι ὁ καλός ποιμήν τῶν λογικῶν προβάτων καί πῶς ἀσκεῖται ἡ ποιμαντική διακονία.

Εἰσαγωγικῶς, πρέπει νά ὑπογραμμισθῆ ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτά-ριος ἦταν πραγματικός θεολόγος, ἀφοῦ γνώριζε τήν ὀρθόδοξη θεολογία ἀπό μελέτες καί ἐμπειρία, ἀλλά ἦταν καί πραγματικός Ποιμένας πού ἀγαποῦσε τήν Ἐκκλησία καί τούς Χριστιανούς, τούς ὁποίους καθοδηγοῦσε ἐν Χριστῷ. Ἔτσι, στήν ζωή του καί τά κείμενά του φαίνεται ὁ συνδυασμός μεταξύ θεο-λο-γίας καί ποιμαντικῆς. Οὔτε ἡ θεολογία

μπορεῖ νά ὑπάρξη χωρίς ποιμαντική, οὔτε καί ἡ ποιμαντική μπορεῖ νά ἀσκηθῆ καλῶς χωρίς τήν θεολογία. Αὐτόν τόν συνδυασμό μεταξύ θεολογίας καί ποιμαντικῆς τόν βλέπουμε σέ ὅλους τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, μεταξύ τῶν ὁποίων καί στόν ἅγιο Νεκτάριο.

Συνήθως, οἱ ἄνθρωποι τιμοῦν τόν ἅγιο Νεκτάριο γιά τήν πληθώρα τῶν θαυμάτων του καί τήν εὐεργετική ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ πού ἐκφράζεται δι' αὐτοῦ, πράγμα πού εἶναι καλό, γιατί τά θαύματα εἶναι ἀπόδειξη θεώσεως ἑνός ἀνθρώπου. Συγχρόνως, ὅμως, ἀγνο-εῖται ἡ βάση τῆς θαυματουργίας του πού εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Νεκταρίου μέ τόν Θεό, τό ὅτι ἔγινε ναός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί κατοικητήριο τοῦ ἁγίου Τριαδικοῦ Θεοῦ, δηλαδή ἦταν θεολόγος ἐν τοῖς πράγμασιν καί ἄσκησε θεάρεστη ποιμαντική.

Στήν συνέχεια θά ἐξετασθοῦν δύο σημεῖα. Πρῶτον, ἡ ποι-μαντική, ὅπως τήν δίδασκε ὡς καθηγητής στήν Ριζάρειο Ἐκκλη-σιαστική Σχολή, καί ἡ ποιμαντική ὅπως τήν ἐξήσκησε στήν μονα-χική ἀδελφότητα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος Αἰγίνης. Καί φυσικά δέν θά ἐξαντληθῆ ὅλο τό περιεχόμενο τῆς ποιμαν-τικῆς διακονίας του, ἀλλά μερικά ἐνδιαφέροντα σημεῖα πού δείχνουν τήν πνευματική ὡριμότητα τοῦ Ἁγίου, ἀλλά καί τήν θαυμάσια διάκρισή του.

1. Τά προσόντα τῶν Ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος, ὡς καθηγητής στήν Ριζάρειο Ἐκκλησια-στι-κή Σχολή, ἀνέλαβε, μεταξύ τῶν ἄλλων μαθημάτων, νά διδάξη καί τό μάθημα τῆς ποιμαντικῆς στούς σπουδαστές τῆς Σχολῆς, πού ἦταν ὑποψήφιοι Ἱερεῖς. Ὡς ἐπιμελής πού ἦταν, συνέγραψε βιβλίο, τό ὁποῖο γιά τήν καλύτερη ἀφομοίωση ἀπό τούς μαθητές του τό συνέγραψε μέ τήν μέθοδο τῶν ἐρωταποκρίσεων, ὁπότε ὑποβάλ-λει ἐρωτήσεις καί ὁ ἴδιος ἀπαντᾶ.

Πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι τό βιβλίο τῆς ποιμαντικῆς του ἀναφέρεται, κυρίως, στόν Ἐπίσκοπο, πού εἶναι εἰς τύπον καί τόπον τοῦ ἀληθινοῦ ποιμένος, τοῦ Χριστοῦ, καί κατ' ἐπέκταση καί στούς Ἱερεῖς πού ἐργάζονται μέ τήν ἄδεια τοῦ Ἐπισκόπου τους.

Μετά τήν εἰσαγωγή στό μάθημα τῆς ποιμαντικῆς καί τήν βιβλιογραφία τοῦ μαθήματος, χωρίζει τό βιβλίο σέ δύο μεγάλες ἑνότητες. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ γενική ποιμαντική καί διαιρεῖται σέ δύο μέρη, ὅπου γίνεται λόγος γιά τό μάθημα τῆς ποιμαντικῆς, τήν Ἐκκλησία, τά Μυστήρια καί τά προσόντα τῶν πνευματικῶν Ποιμέ-νων. Ἡ δεύτερη ἑνότητα μέ τίτλο «Εἰσαγωγή εἰς τήν Εἰδικήν Ποιμαντικήν», διαιρεῖται σέ τρία μέρη, στά ὁποῖα ἀναφέρεται στήν ἠθολογία τοῦ Ποιμένος, τήν ἀρετολογία, δηλαδή τίς ἀρετές πού τόν διακρίνουν, καί τήν καθηκοντολογία τοῦ πνευμα-τικοῦ Ποιμένος. Στό τέλος περιλαμβάνεται καί ἐκτενές παράρτημα, στό

ὁποῖο γίνεται λόγος γιά τήν ποιμαντική τῶν Πατέρων, στό ὁποῖο παρατίθενται αὐτούσια κείμενα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Στά κείμενα αὐτά γίνεται λόγος γιά τούς Ποιμένες καί τήν ἐργασία τους. Ἐπίσης παρατίθενται καί οἱ βασικοί Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας πού διατυπώθηκαν ἀπό τούς Ἀποστόλους καί Πατέρες τῶν Τοπικῶν καί Οἰκουμε-νικῶν Συνόδων, μέ τίς ἑρμηνεῖες τῶν βασικῶν ἑρμηνευτῶν, ὅπως τοῦ Ζωναρᾶ, τοῦ Βαλσαμῶνος καί τοῦ Ἀριστινοῦ.

Στό κείμενο αὐτό θά περιορισθῶ στό νά παρουσιάσω τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Νεκταρίου γιά τά προσόντα τοῦ πνευμα-τικοῦ Ποιμένος, πού δείχνει τήν εὐρύτητα τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου Νεκταρίου καί τήν οἰκουμενικότητά του.

Κατ’ ἀρχάς πρέπει νά καταγραφῆ ὁ ὁρισμός τῆς ποιμαντικῆς. Ποιμαντική καλεῖται «ἡ συστηματική διδασκαλία τοῦ μαθήμα-τος τοῦ πραγματοποιουμένου περί τοῦ ἀξιώματος τοῦ Πνευματικοῦ Ποιμένος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας περί τοῦ ποῖος τις δέον νά εἶναι ὁ Πνευματικός Ποιμήν, ὅπως διακυβερνήσῃ καλῶς τήν ἐμπεπι-στευμένην αὐτῷ ὑπό τοῦ Θεοῦ ποίμνην».

Σαφέστατα, ἐδῶ φαίνεται ὅτι ἡ Ποιμαντική δέν χωρίζεται ἀπό τόν πνευματικό Ποιμένα πού κυβερνᾶ τήν ποίμνη πού τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ Θεός.

Στήν συνέχεια, ὁ ἅγιος Νεκτάριος προσδιορίζει ὅτι ἡ Ποι-μαν-τική εἶναι θεολογικό μάθημα πού ἀνήκει στήν θεολογική ἐπιστήμη καί μάλιστα στόν πρακτικό κλάδο τῆς θεολογίας, ὅπως λεγόταν τότε στήν Θεολογική Σχολή Ἀθηνῶν, ἀλλά ἐπισημαίνει ὅτι «τό μάθημα τῆς Ποιμαντικῆς πάλαι μέν ἐκαλεῖτο πρακτική, νῦν δέ ἐφηρμοσμένη θεολογία».

Εἶναι σημαντικό τό ὅτι μέ τρόπο εὔστοχο ὁ ἅγιος Νεκτάριος ἀποστασιοποιεῖται ἀπό τόν προσδιορισμό «πρακτικός κλάδος» καί ὁμιλεῖ γιά «ἐφηρμοσμένη θεολογία», διότι μέ τήν Ποιμαντική ἐπιστήμη ἐξασκεῖται καί ἐφαρμόζεται ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, ὁπότε δέν πρόκειται γιά μιά ἠθικολογία καί κοινωνιολογία κατά τόν προτεσταντικό τρόπο.

Ἐπειδή τήν Ποιμαντική ἐπιστήμη τήν ἐξασκεῖ πραγματικά ὁ ἀληθινός Ποιμένας, γι’ αὐτό θά περιορισθῶ στό νά τονίσω τά προσόντα πού χαρακτηρίζουν τόν ἀληθινό Ποιμένα, τά ὁποῖα προσδιορίζονται ὡς θρησκευτικά, διανοητικά (φυσικά καί ἐπίκτητα) καί σωματικά προσόντα. Μέ πολλή συντομία θά ἐκτεθῆ ἡ σκέψη τοῦ ἁγίου Νεκταρίου γιά τά προσόντα τοῦ πνευματικοῦ Ποιμένος.

α) «Θρησκευτικά προσόντα»

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος τά ὀνομάζει «θρησκευτικά προσόντα», ἀλλά, ὅπως παρατηρεῖ κανείς, στήν συνέχεια προσδιορίζονται ὡς πνευματικά προσόντα. Πρόκειται γιά

τήν «ἀγάπην θερμήν πρός τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν», γιά τόν «ζῆλον ἱερόν», γιά τόν «φόβον Θεοῦ ἅγιον» καί τήν «πίστιν σταθεράν καί ζῶσαν».

Τό πρῶτο πνευματικό προσόν εἶναι ἡ **θερμή ἀγάπη πρός τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.** Εἶναι ἀναγκαία αὐτή ἡ ἀγάπη, ὥστε ὁ Ποιμήν νά δίνη τήν μαρτυρία ὅτι εἶναι ἕτοιμος νά δώση καί τήν ψυχή του ὑπέρ τοῦ Χριστοῦ καί τοῦ ποιμνίου του, κατά τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ (Ματθ. γ΄, 37-38) καί τόν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Ρωμ. η΄, 35). Ἐπίσης, εἶναι ἀναγκαία ἡ θερμή ἀγάπη γιά τούς «κόπους, τούς μόχθους καί τούς ἀγῶνας» πού ἀναλαμβάνει μέ τήν ποιμαντική διακονία. Μόνον αὐτή ἡ ἀγάπη δίνει στόν Ποιμένα δυνάμεις γιά νά ἀνταποκριθῆ στό ἔργο του καί τήν θέτει σέ στενότατη σχέση καί οἰκειότητα μέ τόν Χριστό «διά τό ἐνοικοῦν πνεῦμα αὐτοῦ ἐν αὐτῷ» (Ρωμ. η΄, 9-11). Δέν εἶναι ἀγάπη διανοητική καί συναισθηματική, ἀλλά σχέση καί κοινωνία μέ τόν Χριστό, διότι ἔτσι γίνεται «ναός Θεοῦ ζῶντος», κατά τόν λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Β΄ Κορ. στ΄, 16).

Τό δεύτερο πνευματικό προσόν τοῦ Ποιμένος εἶναι ὁ **θεῖος ζῆλος**, γιατί μόνον αὐτός πού ἔχει θεῖο ζῆλο «κατ' ἐπίγνωσιν» ἐργάζεται ἀκόπως καί μέ πόθο γιά τήν δόξα τοῦ Θεοῦ. Ὁ θεῖος ζῆλος «γεννᾶται καί τρέφεται ἐκ τῆς πρός τόν Σωτῆρα Χριστόν θερμῆς ἀγάπης». Βεβαίως, ὁ ἅγιος Νεκτάριος γνωρίζει ἀπό τήν διδασκαλία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὅτι ὑπάρχει ζῆλος κατ' ἐπίγνωση καί ζῆλος οὐ κατ᾽ ἐπίγνωση (Ρωμ. ι΄, 2) καί γι᾽ αὐτό κάνει σαφέστατη διάκριση. Ὁ ζῆλος εἶναι θεῖος, ὅταν εἶναι «κατ᾽ ἐπίγνωσιν» καί ὄχι ζῆλος «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν».

Προσδιορίζει ποιός ζῆλος εἶναι κατ' ἐπίγνωση καί, ἐπομένως, θεῖος. Θεῖος ζῆλος εἶναι «ὅταν ἡ συνείδησις πληροφορῆται καλῶς καί φωτίζεται δεόντως τό πνεῦμα ὑπό τοῦ θείου λόγου, διότι τότε κινεῖται ἐξ ἔρωτος θείου καί ἀγάπης πρός τε τόν Θεόν καί τόν πλησίον καί ἐν ἐπιγνώσει ποιεῖ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί περιστρέφεται ἐντός τοῦ κύκλου τοῦ χαραχθέντος ὑπό τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ». Ὁ θεῖος ζῆλος φωτίζεται ἀπό τόν θεῖο λόγο καί κινεῖται ἀπό τόν θεῖο ἔρωτα καί κατευθύνεται ἀπό τόν νόμο τοῦ Θεοῦ. Αὐτός ὁ θεῖος ζῆλος γίνεται ἱερώτερος καί ἐνεργητικότερος καθ' ὅσον «ἀναρ-ριπίζεται καί ἀναφλέγει καί θερμαίνει τήν καρδίαν». Ὅλα τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερα οἱ Ποιμένες πρέπει νά διακατέχωνται ἀπό τόν «ἱερόν καί ἔνθεον ζῆλον», ὁ ὁποῖος πρέπει νά κορυφωθῆ μέχρι νά λέγη: «ὁ ζῆλος τοῦ οἴκου σου κατέφαγέ με» (Ψαλμ. ξθ΄, 9).

Τό χαρακτηριστικό αὐτοῦ τοῦ κατ' ἐπίγνωση ζηλωτοῦ εἶναι «ἀγάπη θερμή πρός τόν Θεόν καί τόν πλησίον, πραότης, ἀνεξι-θρησκεία, ἀνεξικακία, εὐεργεσία καί εὐγένεια τρόπου». Κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτάριος ὁμιλεῖ γιά «ἀνεξιθρη-σκεία» καί «εὐγένεια τρόπου», πού σημαίνει ὅτι ἐκεῖνος, πού διαπνέεται ἀπό θεῖο καί ἱερό ζῆλο, σέβεται τίς θρησκευτικές ἀπόψεις τῶν ἄλλων καί συμπεριφέρεται μέ εὐγένεια τρόπων.

Ἐκτός ἀπό τόν κατ' ἐπίγνωση θεῖο καί ἱερό ζῆλο ὑπάρχει καί ὁ «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζῆλος» πού ἔχει ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐκδηλώ-νοντας τόν ζῆλο του πράττει ἀντίθετα ἀπό τόν θεῖο νόμο καί τό θεῖο θέλημα καί ὅταν, ἐνῶ ἐνεργεῖ ὑπέρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, παραβαίνη τήν πρώτη ἐντολή τοῦ Θεοῦ πού εἶναι ἡ ἀγάπη πρός τόν πλησίον καί ἔτσι γίνεται «ἀντίπαλος τοῦ Θεοῦ καί τοῦ θείου αὐτοῦ θελήματος». Τέτοιους ζηλωτές ὀνομάζει τούς «ὀπα-δούς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας», πού ἔφθασαν στό σημεῖο νά καύσουν τούς αἱρετικούς καί ἐναντιοφρονοῦντες καί ἀντιδο-ξοῦντες.

Τό χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ «οὐ κατ' ἐπίγνωσιν ζηλω-τοῦ» εἶναι: «Φθόνος, θυμός ἐπίμονος καί ἐμπαθής ἀντίστασις πρός τό ἀληθές πνεῦμα τοῦ θείου νόμου, παράλογος ζέσις πρός ὑπεράσπισιν ἰδιοτύπων δογμάτων καί ἀξιωμάτων, ὑποστήριξις πα-ρά-φορος ἐπουσιωδῶν θρησκευτικῶν ὑποθέσεων καί διάθεσις φιλο-τάραχος καί φιλόνεικος ἐν πᾶσι τοῖς θρησκευτικοῖς ζητήμα-σιν». Αὐτός πού ἔχει τέτοιον ζῆλο ὁμοιάζει μέ ἄνθρωπο πού κατρακυλᾶ λίθο πού φθάνει μέχρι τό τέλος τοῦ δρόμου καί «διδάσκει πάντοτε τά ἑαυτοῦ δόγματα ἐν παραφορᾷ καί βίᾳ καί θρασύτητι». Καί, ἐπειδή ἀδυνατεῖ νά προκαλέση φωτιά ἀπό τόν οὐρανό καί νά κατακαύση ὅλους τούς ἀντιθέτους, «ἀνάπτει ἀσμένως τήν φλόγα τοῦ κατ' αὐτῶν διωγμοῦ». Καί ἄν γιά δια-φόρους λόγους ἀναχαιτισθῆ στό ἔργο αὐτό, τότε ἐγείρει ἔχθρα καί πόλεμο κατά τῆς εἰρήνης καί τῆς εὐτυχίας αὐτῶν πού τόν ἐμποδίζουν στό ἔργο του.

Τό τρίτο πνευματικό προσόν τοῦ Ποιμένος εἶναι ὁ **ἅγιος φόβος τοῦ Θεοῦ.** Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι διττός, ἤτοι ὁ ἁγνός, πού πηγάζει ἀπό τήν τέλεια πρός τόν Θεό ἀγάπη, καί ὁ «οὐχ ἁγνός» πού πηγάζει «ἐκ τῆς μνήμης τῶν οἰκείων πλημμε-λη-μάτων».

Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐκλαμβάνεται μέ τήν σημασία τῆς «αἰδοῦς καί τῆς εὐλαβείας». Ὁ ἁγνός φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀναγκαιότατο προσόν γιά τόν λειτουργό τοῦ Θεοῦ, γιατί συν-δέεται στενά μέ τήν τέλεια ἀγάπη πρός τόν Θεό, τόν ἁγνό καί κατ' ἐπίγνωση ζῆλο καί ἐκφράζει τήν τέλεια κοινωνία καί ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος, πού ἔχει αὐτόν τόν ἁγνό φόβο τοῦ Θεοῦ, «τῆς θεωρητικῆς ἤδη μυστικῶς ἠξιώθη θεολογίας καί πάσης φαντασίας ὑλικῆς τόν νοῦν ἀποκαθάρας ἀπεκατέστησεν ἀνελλι-πῶς ὅλην τήν εἰκόνα τῆς θείας ὡραιότητος». Φαίνεται καθαρά ὅτι ὁ ἁγνός

φόβος τοῦ Θεοῦ συνδέεται μέ τήν ἁπλανῆ θεολογία, πού εἶναι θεοπτία, καί τήν θέωση τοῦ Ποιμένος. Γι' αὐτό ἐκεῖνος, πού δέν ἔχει αὐτόν τόν ἁγνό φόβο τοῦ Θεοῦ, εἶναι «ἀναρμόδιος πρός τό μέγα τῆς ποιμαντορίας ἀξίωμα». Αὐτός πού διαθέτει αὐτόν τόν θεῖο καί ἁγνό φόβο, ὁ ὁποῖος τελειοῦται στήν ἀγάπη, ἀποβάλλει τήν συστολή καί τήν αἴσθηση τῆς ἀναξιότητός του γιά τό ὕψος τοῦ ποιμαντικοῦ ἀξιώματος, ἀλλά ἔχει καί εὐλάβεια στήν ψυχή, ὥστε νά μή φθάση στήν καταφρόνηση τοῦ Θεοῦ λόγῳ τῆς παρρησίας τῆς ἀγάπης.

Τό τέταρτο θρησκευτικό-πνευματικό γνώρισμα τοῦ Ποιμένος εἶναι ἡ **σταθερά καί ζῶσα πίστη.** Πρόκειται γιά τήν ἀκλόνητη πίστη πού μαρτυρεῖται σέ ὅλα τά ἔργα καί τίς ἐνέργειές της. Καταγράφονται τά γνωρίσματα πού χαρακτηρίζουν τήν σταθερή καί ζωντανή πίστη: «Αὐταπάρνησιν, δύναμιν πρός ἄρσιν τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, πεποίθησιν εἰς τόν Θεόν, ἐλπίδα ἀκλινῆ καί βεβαίαν, ὑπομονήν, καρτερίαν καί ἰσχύν». Τέτοιας πίστεως ὑπάρχουν «ἄπειρα παραδείγματα», ἀναφέρονται δέ ἀπό τόν Ἀπόστολο Παῦλο στήν πρός Ἑβραίους ἐπιστολή (Ἑβρ. ια΄, 33-35) καί μνημονεύεται ἰδιαιτέρως ὁ Προφήτης Μωϋσῆς (Ἑβρ. ια΄, 24-27). Μάλιστα, ὁ Μωϋσῆς «εἶναι τύπος τελείου ποιμένος», καθώς ἐπίσης ἔχουμε πολλά παρα-δείγ-ματα ἀπό τήν Καινή Διαθήκη καί ἀπό τούς τιμηθέντες ἀπό τήν Ἐκκλησία Ἀρχιε-ρεῖς καί Ἱερεῖς.

β) «Διανοητικά προσόντα, φυσικά καί ἐπίκτητα»

Πέρα ἀπό τά «θρησκευτικά προσόντα» ὁ Πνευματικός Ποιμήν πρέπει νά διαθέτη καί διανοητικά προσόντα τά ὁποῖα χωρίζονται σέ φυσικά καί ἐπίκτητα.

Τά **φυσικά διανοητικά** προσόντα εἶναι τό ἀντιληπτικό, ἡ ἑτοιμότης τοῦ πνεύματος καί ὁ διοικητικός νοῦς, τά ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητα στό ἔργο τοῦ Ἐπισκόπου καί γενικά τῶν Ποιμένων.

Τό **«ἀντιληπτικόν»** εἶναι ἡ διανοητική δύναμη νά ἀντιλαμ-βάνεται ταχέως τά πράγματα, νά ἐμβαθύνη στίς ἔννοιες, νά γνωρίζη καλῶς ἐκεῖνα πού παράγουν τήν ἐντύπωση, νά μή παραβλέπη καί παρατρέχη τίποτα ἀπό τά ὁρώμενα καί τά προσπίπτοντα στίς αἰσθήσεις, ἀλλά νά τά ἀντιλαμβάνεται ταχέως. Αὐτό τό προσόν εἶναι ἀπαραίτητο ὥστε νά προσλαμβάνη γνώσεις καί νά μή τοῦ ξεφεύγη κάτι οὔτε νά τόν ἐξαπατᾶ, ὁπότε νά ἀντι-λαμβάνεται καί τήν ὑποκρισία καί νά διακρίνη τήν εὐλάβεια καί νά ἐλέγχη τό ψεῦδος καί νά ἀναγνωρίζη τήν ἀλήθεια καί νά διακρίνη τήν δορά τῶν προβάτων καί νά γνωρίζη τόν χαρακτήρα καί νά μή πλανᾶται, ἀλλά νά γνωρίζη τά πάντα ἐμβαθύνοντας στό βάθος τῶν καρδιῶν αὐτῶν πού τόν περιβάλλουν ἀπό τούς λόγους, τούς τρόπους, τόν βηματισμό, τήν στάση, τόν χαρακτῆρα καί ἐν γένει μέ ὅλη τήν συμπεριφορά, ὥστε νά ἀποδίδη σέ ὅλους αὐτό πού ἀνήκει, νά περιφρουρῆ τήν ποίμνη του καί νά διαφυλάττη τόν ἑαυτό του

ἀνεπηρέαστον.

Τό ἀντιληπτικό συνδέεται μέ τήν **ὀξύνοια** καί ἔτσι ὁ Ποιμήν γίνεται «βαθύς ἑρμηνευτής τῶν Γραφῶν», ἀντίθετα ἡ «ἀμβλύνοια» εἶναι δυνατόν νά ἐπισκοτίζη τά ὑψηλά νοήματα τῶν ἱερῶν Γραφῶν σέ βάρος τῶν μελῶν τοῦ ποιμνίου. Ἐπίσης, ἡ ὀξύνοια εἶναι ἀπαραί-τητη στήν ἀντιμετώπιση κάθε ὑπόθεσης. Ἀκόμη, τό ἀντιληπτικό εἶναι ἀπαραίτητο, ὥστε νά γίνωνται ἀποδεκτοί οἱ λόγοι τοῦ Ποιμένος ἀπό τούς Χριστιανούς καί νά μήν ἀμφιταλατεύωνται καί ἀμφιβάλλουν, καί νά μαρτυρῆται ἡ ὑπεροχή του ἀπό ὅλους. Μάλιστα δέ ἰσχυρίζεται γιά τό «πόσον ἀκατάλληλος εἶναι εἷς ἀμβλύνους καί ἄνευ ἀντιληπτικοῦ διά τήν θέσιν τοῦ πνευματικοῦ ποιμένος, ἕκαστος δύναται νά ἐννοήση», καθώς ἐπίσης μπορεῖ νά φαντασθῆ πόσον μπορεῖ νά εἶναι πρόξενος κακῶν στήν ποίμνη του καί νά κατανοήση πόσον ἔνοχος καί ὑπεύθυνος θά εἶναι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Τό ἀντιληπτικό πρέπει νά συνδέεται καί μέ τήν «**ἑτοιμότητα τοῦ πνεύματος**», γιατί ὁ πνευματικός Ποιμήν δέν πρέπει μόνον νά ἀντιλαμβάνεται, «ἀλλά καί τάχιστα νά ἀντιλαμβάνηται». Ἔτσι, τό ἀντιληπτικό χωρίς τήν ἑτοιμότητα –τήν γρηγοράδα– δείκνυται ἀνε-παρκές, διότι πολλές ἐνέργειες πρέπει νά γίνωνται γρήγορα, «ἡ δέ βραδύτης εἶναι ἴση πρός ἀποτυχίαν».

Ἕνα ἄλλο φυσικό διανοητικό προσόν εἶναι «**ὁ νοῦς διοικη-τικός**», γιά νά διοικῆ καλῶς τήν ποίμνη του. Ἡ διοίκηση εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν διοίκηση τῆς ποίμνης. Προσδιορίζοντας τό τί εἶναι διοικητικό προσόν, γράφει ὅτι εἶναι ὁ «διακριτικός νοῦς», γιά νά μή συγχέη τά γεγονότα καί τίς περιστάσεις, ὁ «προνοητικός νοῦς», γιά νά εἶναι τό ποίμνιο πάντοτε προετοιμασμένο, ὁ «ἐπι-νοη-τικός νοῦς», γιά νά βρίσκη ὁ Ποιμήν τά μέσα γιά νά θεραπεύη τίς ἀνάγκες τῆς ποίμνης του, καί ὁ «ἐποπτικός νοῦς» γιά νά ἐποπτεύη τήν ἐπισκοπή του καί νά ἔχη γνώση τῶν ἀναγκῶν τῆς ποίμνης του.

Τά **ἐπίκτητα διανοητικά προσόντα** εἶναι ἡ φιλολογική καί θεολογική παιδεία, ἡ ἐκκλησιαστική μόρφωση καί ἡ ἐγκυκλοπαι-δική μόρφωση, τά ὁποῖα ὁ ἅγιος Νεκτάριος ἀναλύει γιά νά δείξη τήν σημασία τους.

Ἡ **φιλολογική παιδεία** εἶναι ἀπαραίτητη γιά νά ποιμαίνη τήν λογική ποίμνη πρός τήν τελειότητα, νά διδάσκη τήν εὐαγγελική ἀλήθεια, νά ἑρμηνεύη τίς ἅγιες Γραφές, νά ἐπανορθώνη τούς ἁμαρτάνοντες, νά προσελκύη τούς ἀπίστους καί νά συνεχίζη τό ἔργο τῶν Ἀποστό-λων. Ἔτσι, ἡ φιλολογική παιδεία «εἶναι βάσις πάσης ἐπι-στή-μης καί τό μέσον πρός ἀπόκτησιν πάσης γνώσεως· αὕτη ἀναπτύσσει τόν νοῦν καί καθιστᾶ αὐτόν ἱκανόν, ὅπως ἀποβῆ ὄργανον ἐπιτήδειον πρός πραγματοποίησιν ἐπιτυχῆ τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς τοῦ πνευμα-τικοῦ ποιμένος». Ἡ ἀπαιδευσία δηλώνει ἄγνοια, ἀμάθεια, ἀνικανότητα καί στέρηση τῆς πνευματικῆς

ἀναπτύξεως, καί γι’ αὐτό ὁ ἀμαθής καί ἀπαίδευτος δέν εἶναι κατάλληλος γιά τό ἀξίωμα τῆς ποιμαντορίας.

Ὁ πνευματικός Ποιμήν πρέπει νά εἶναι κάτοχος παιδείας, γιατί ἔτσι θά μπορέση νά καθοδηγῆ σωστά τό ποίμνιό του πού ἀποτελεῖται ἀπό πεπαιδευμένους καί ἀπαίδευτους, θά ἀντιμετωπίζη κάθε πρόβλημα πού θά παρουσιάζεται στό ποίμνιό του ἀπό πολεμίους τῆς πίστεως.

Ἡ **θεολογική παιδεία** εἶναι ἀπαραίτητη καί προσδιορίζεται ὡς «ἐπιστήμη τῆς θεολογίας», ὥστε ὁ Ποιμήν νά εἶναι κάτοχος «θεολο-γικῶν γνώσεων μετ’ ἐπιστήμης, ἤτοι μέ συντεταγμένας θεολο-γικάς γνώσεις καί οὐχί συγκεχυμένας καί ἀσυντάκτους, ἄς προσέλαβεν ἐκ διαφόρων ἀναγνώσεων καί οὐχί ἐπιστημονικῆς σπουδῆς καί μελέτης». Ἡ θεολογική παιδεία θά βοηθήση τόν Πνευματικό Ποιμένα νά δίνη λόγο τῆς πίστεώς του, νά λύη ἀπορίες, νά ἐκφωνῆ ἐπιστημονικῶς τίς Γραφές, νά παρουσιάζη τό ἀληθινό πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας καί πολλά ἄλλα.

Ὁ Ἐπίσκοπος πρέπει νά ὑπερέχη ὡς πρός τήν θεολογική παιδεία ἀπό ὅλα τά μέλη τῆς ποίμνης του καί νά διδάσκη ἀλαθήτως τίς διδασκαλίες τῆς πίστεως. Οἱ λόγοι οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλουν νά διαθέτη ὁ Ἐπίσκοπος θεολογική παιδεία εἶναι πολλοί. Στόν Ἐπίσκοπο «παραδίδοται ἡ Ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καί αὐτῷ ἐμπιστεύεται ἡ ἀλήθεια καί ἡ λατρεία τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καί ἀποστολικῆς ἐκκλησίας· αὐτός τίθεται τηρητής τῶν θείων καί ἱερῶν κανόνων· αὐτός καθίσταται φρουρά καί φύλαξ τῆς ἱερᾶς παρακαταθήκης. Αὐτός γίνεται τηρητής τῆς ἱερᾶς παραδόσεως καί οὗτος τίθεται κριτής μεταξύ τῆς ἀληθείας καί τοῦ ψεύδους, τῆς εὐσεβείας καί τῆς δυσεβείας, καί ἐξ αὐτοῦ ἐξαρτᾶται ἡ διαιώνισις τῆς Εὐαγγελικῆς ἀληθείας».

Ἡ **ἐκκλησιαστική μόρφωση** εἶναι ἀναγκαῖο προσόν γιά τόν Ποιμένα, καί μέ αὐτή τήν φράση ἐννοεῖ «τήν ἐντελῆ γνῶσιν τῆς ἱερᾶς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, τήν ἐκκλ.(ησιαστικήν) τάξιν, τάς τυπικάς διατάξεις, τάς ἀκολουθίας, καί ἐν γένει τήν καθόλου τῆς Ἐκκλ.(ησίας) λειτουργίαν, καί τήν ἐκκλη-σιαστικήν Μουσικήν». Ὅσοι στεροῦνται αὐτοῦ τοῦ προ-σόντος εἶναι ἀκατάλληλοι γιά τήν ἱερωσύνη, μάλιστα δέ γιά τήν ἀρχιερωσύνη.

Ἡ **ἐγκυκλοπαιδική μόρφωση** εἶναι ἀναγκαία γιά τόν πνευ-ματικό Ποιμένα. Αὐτό τό προσόν εἶναι ἀπαραίτητο, γιατί ἡ κοινω-νία μας εἶναι γεμάτη ἀπό ἀνθρώπους ἐστερημένους θρησκευτικῆς μορφώσεως καί ἀνατροφῆς, ἀπό νέους πού εἶναι πεπληρωμένοι «οἰήματος, καί τύφου καί ἀλαζονείας», οἱ ὁποῖοι ἀρνοῦνται, κατα-φρονοῦν ὅλα τά σεμνά, ἱερώτατα, εὐγενέστατα καί ἁγιώτατα τῆς πίστεως «δι’ ἡμιμάθειαν». «Ἐάν λοιπόν ὁ πνευματικός ποιμήν στε-ρῆται εὐρείας παιδείας καί ἐγκυκλοπαιδικῆς μορφώσεως, στερεῖται τῶν μέσων καί τῶν ἀναγκαίων

ἐπιχειρημάτων, ὅπως ἀποκρούσῃ καί ἀποστομίσῃ τούς θρασεῖς ἀντιλέγοντας, καί διατρέχει τόν κίνδυνον νά ἀπολέσῃ πολλούς ἐκ τοῦ πνευματικοῦ ποιμνίου του». Ἑπομένως, «χρεία ἐστι νά ἔχῃ πλοῦτον θεολογικῶν, φιλοσοφικῶν καί ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων» γιά νά ἀντιμετωπίζη τά σύγχρονα προβλήματα.

Μέ τήν ἐγκυκλοπαιδική μόρφωση ὁ Ἐπίσκοπος γνωρίζει τίς δοξασίες «τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν», τίς θρησκευτικές καί ἠθικές ἀρχές κάθε θρησκείας, τίς ἀπόψεις τῶν ἐσωτερικῶν καί ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν τῆς Ἐκκλησίας καί ἀντιμετωπίζει δεόντως ὅλα αὐτά. Γι' αὐτό «ὁ Ἐπίσκοπος ὀφείλει νά ᾖ πολυμαθής». Ἀντί-θετα, ἡ ἄγνοια ὅλων αὐτῶν εἶναι ἔλλειψη, γιατί ἄλλοτε μέν «ὑπερπηδᾷ τά ὅρια τῆς δικαιοδοσίας του καί εἰσέρχεται εἰς ξένα δικαιώματα», ἄλλοτε δέ «ὑποχωρεῖ καί ἐπιτρέπει εἰς ἄλλον τήν εἰσβολήν ἐν τοῖς ἑαυτοῦ δικαιώμασι».

Μάλιστα δέ, ὅπως σημειώνει, ὁ Ἐπίσκοπος πού ἀναδέχεται σήμερα τήν ποιμαντορία «ὀφείλει νά κέκτηται πλείονας γνώσεις ἤ ὅσας οἱ ἐπίσκοποι τῶν παρελθόντων αἰώνων· διότι τοῖς μέν ἀρχαιοτέροις ἤρκει ἡ γνῶσις τῶν Γραφῶν, τῆς Παλαιᾶς καί Καινῆς Διαθήκης, καί ἡ τῆς τῶν Ἐθνικῶν θρησκειῶν λατρείας· τοῖς δέ τήν σήμερον πλήν τῶν εἰρημένων γνώσεων ἀπαιτεῖται καί τελεία ἐγκυκλοπαιδική μόρφωσις».

γ) «Σωματικά προσόντα»

Πέρα ἀπό τά «θρησκευτικά»-πνευματικά προσόντα καί τά διανοητικά προσόντα, φυσικά καί ἐπίκτητα, γιά νά ἀναλάβη κανείς τό ἔργο τοῦ πνευματικοῦ Ποιμένος πρέπει νά διαθέτη καί σωμα-τικά προσόντα, ἤτοι «ἀρτιμέλεια» καί «ὑγεία».

Ἡ **ἀρτιμέλεια** εἶναι ἀναγκαῖο προσόν γιατί «συμβάλλεται μεγάλως πρῶτον εἰς τήν ἱεροπρέπειαν τοῦ ἱερέως καί δεύτερον εἰς τήν εὐχερῆ καί ἀνελλιπῆ ἐκπλήρωσιν τῶν ποιμαντικῶν αὐτοῦ καθηκόντων· διότι ἡ τοῦ σώματος κολό-βωσις καί τήν ἱεροπρέπειαν τοῦ ποιμένος λυμαίνεται καί προ-σκόμματα παρεμβάλλει ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν ποιμαντορικῶν αὐτοῦ καθηκόντων». Ἀναγράφει δέ πολλά χωρία ἀπό τούς Κανόνες καί τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πού ἐπιστηρίζουν τήν θέση του αὐτή.

Καί ἐπειδή γίνεται λόγος γιά τήν ἱεροπρέπεια, πρέπει νά ἀναφερθῆ ἡ διδασκαλία του ὅτι ἡ ἱεροπρέπεια γιά τόν ἱερέα «εἶναι ὁ ἀληθής στολισμός ὁ περικοσμῶν αὐτόν ὁ ὑπέρ πάντα κόσμον, ὁ καθιστῶν αὐτόν πανταχοῦ καί πάντοτε περίβλεπτον, ὁ ἀναδεικνύων αὐτόν τοῖς πᾶσι σεβαστόν, καί ὁ ἐπισπώμενος τήν εὐλάβειαν πάντων. Ὁ ἱεροπρεπής ἱερεύς ἐπαναπαύει τάς καρδίας τῶν πιστῶν, φέρει τήν εἰρήνην τῆς συνειδήσεώς των, γίνεται τύπος καί ὑπογραμμός τοῦ Χριστιανικοῦ βίου, καί ἀποβαίνει ἡ αἰσθητή καί ζῶσα εἰκών τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἥτις

προβάλλεται πρός τάς ὄψεις πάντων».

Μέ τήν ἱεροπρέπεια συνδέεται καί τό «σεμνοπρεπές παρά-στημα», δηλαδή ἡ σεμνοπρέπεια, τῆς ὁποίας μαρτύρια εἶναι: «Στάσις τοῦ σώματος εὔσχημος καί ἀξιοπρεπής μηδέν ἔχουσα τό ἐπιδεικτικόν, διάθεσις προσώπου φυσική καί ἀνεπίπλαστος, ὄμμα ἀφελές, σταθερόν καί ἀπερίεργον». Προσδιορίζοντας ἀκόμη περισσότερο τά μαρτύρια τῆς σεμνοπρέπειας, γράφει: «Χειρο-νομίαι ἀπέριττοι καί ἤρεμοι, βάδισμα ὁμαλόν καί τακτικόν, ἵνα μήτε τό ἄγαν βραδύ καταγγείλῃ αὐτοῦ τήν νωθρότητα καί χαύνω-σιν καί τήν τῆς ψυχῆς ἔκλυσιν, μήτε τό σφοδρόν αὖθις καί σεσοβημένον ἀποφαίνῃ ἀκαθέκτους αὐτῆς τάς ὁρμάς».

Ἡ **σωματική ὑγεία** εἶναι ἀναγκαῖο προσόν γιά τόν πνευ-ματικό Ποιμένα, ὥστε νά μή παραμελῆ τά καθήκοντα πού ἀπορ-ρέουν ἀπό τό ἔργο του, «διότι ὁ χρόνιον πάθος ἔχων, ἤ σῶμα ἔχων καχεκτικόν ἀδυνατεῖ νά φέρῃ ἐπί τῶν ἀσθενῶν αὐτοῦ χειρῶν τά βαρέα τῆς ἱερωσύνης καί ἀρχιερωσύνης καθήκοντα· διά τοῦτο ἡ σωματική ὑγεία καί εὐεξία εἶναι οὐσιῶδες προσόν τοῦ πνευματικοῦ ποιμένος».

Ἀπό ὅλα αὐτά φαίνεται ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτάριος εἶχε πλήρη διδασκαλία γιά τά οὐσιαστικά προσόντα τοῦ πνευματικοῦ Ποιμέ-νος, ἐξαιρέτως τοῦ Ἀρχιερέως. Οἱ Ποιμένες πρέπει νά ἔχουν «θρησκευτικά», «διοικητικά, φυσικά καί ἐπίκτητα», καί «σωματικά» προσόντα γιά νά ἀνταποκριθοῦν στό μεγάλο ἔργο τους. Ὁ ἅγιος Νεκτάριος δέν εἶναι μονομερής οὔτε ἐκφράζει μονοφυσιτικές ἀπόψεις γιά τό πρόσωπο καί τό ἔργο τοῦ Ποιμένος. Ἡ ἁγιότητα πρέπει νά συνοδεύεται καί μέ τήν παιδεία, τήν θεολογία, τήν ἀντίληψη, τήν ὀξύνοια, τήν ἱεροπρέπεια καί τήν σεμνοπρέπεια. Ὁ πνευματικός Ποιμήν, ἰδιαιτέρως ὁ Ἐπίσκοπος, πρέπει νά εἶναι κατά τό δυνατόν τέλειος.

Αὐτά μᾶς ὁδηγοῦν στό συμπέρασμα ὅτι αὐτά τά προσόντα διέκριναν καί τόν ἅγιο Νεκτάριο. Οὐσιαστικά ὅσα παρουσιάζει εἶναι καθρέπτης τῶν δικῶν του προσόντων, ἀφοῦ διέθετε θεολογία, ἐκκλησιαστικό φρόνημα, παιδεία, γνώσεις ἐγκυκλο-παιδικές, διοικητικά χαρίσματα, ἱεροπρέπεια καί σεμνοπρέπεια.

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος γεννήθηκε στήν Σηλυβρία τῆς Ἀνα-το-λικῆς Θράκης, ἔζησε στήν Κωνσταντινούπολη καί ἀργότερα στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, σέ κοινωνίες στίς ὁποῖες ὑπῆρχαν καί ἄλλες θρησκεῖες, καί ἔτσι ἡ σκέψη του διαμορ-φώθηκε μέ αὐτό τό οἰκουμενικό καί κοσμοπολίτικο πνεῦμα, γι’ αὐτό καί εἶχε εὐρύτητα πνεύματος, ἐκτός ἀπό τήν ἁγιότητα τοῦ βίου του πού εἶχε.

2. Ἡ ποιμαντική διακονία τοῦ ἁγίου σέ ἀσθένειες μοναχῶν

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος δέν ἦταν μόνον θεωρητικός διδάσκα-λος τῆς ποιμαντικῆς, ἀλλά ἐξήσκησε ὡς Ἐπίσκοπος τήν ποιμαντική του διακονία μέ ἀγάπη, σεβασμό,

διάκριση, διορατικότητα. Αὐτό τό ἔργο τό ἔκανε στούς σπουδαστές τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, στούς Χριστιανούς πού προσέρχονταν γιά νά ἐξομολογηθοῦν καί νά καταρτισθοῦν στήν πνευματική τους ζωή, στούς ἐκκλησιαζομέ-νους, στούς ὁποίους κήρυττε, καί στίς μοναχές τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος Αἰγίνης, τίς ὁποῖες καθοδηγοῦσε ὡς Πνευματικός Πατέρας.

Ἔχουν γραφῆ διάφορα κείμενα γιά τήν ποιμαντική διακονία τοῦ ἁγίου Νεκτα-ρίου, ἀλλά ἐδῶ θά περιορίσω τόν λόγο σέ πέντε ἐπιστολές πού ἀπέστειλε στίς μοναχές τοῦ Ἡσυχαστηρίου, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται, κυρίως, στόν τρόπο ἀντιμετω-πί-σεως τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν. Σέ αὐτές τίς ἐπιστολές φαίνονται ὅλα τά προσό-ντα πού εἶχε ὁ ἅγιος Νεκτάριος καί κατέγραψε στό βιβλίο περί «Ποιμαντικῆς».

Ἰδιαιτέρως πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτά-ριος γνώριζε πολύ καλά τήν διάκριση μεταξύ τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν, τήν ἀλληλεπίδραση ψυχικῶν καί σωματικῶν ἀσθε-νειῶν, τῶν δαιμονικῶν πειρασμῶν καί τῶν πνευματικῶν ἀσθε-νειῶν.

Ἡ **πρώτη** ἐπιστολή ἀναφέρεται σέ καθαρά **σωματικές ἀσθέ-νειες** ἀπό τό ψύχος καί τήν ὑγρασία καί συμβουλεύει νά χρησιμοποιήσουν διά-φορα φάρμακα, ἀλλά καί λήψη καταλλήλων τροφῶν καί δίνει κατάλληλες πρακτικές ὁδηγίες. Γράφει μεταξύ τῶν ἄλλων: «Ἔμαθον ὅτι καί ἡ Μαρία βήχει ἕνεκα κρυολογήματος, σήμερον θά στείλω ν' ἀγοράσω τέσσαρας φιάλας φάρμακον τοῦ Κορομηλᾶ· τάς δύο νά τάς δώσητε τῇ Μαρίᾳ, ᾗτινι εὔχομαι τελείαν ἀπαλλαγήν τοῦ βηχός».

Στήν ἐπιστολή αὐτή φαίνεται ὅτι ἡ διάγνωσή του εἶναι ὅτι στήν συγκεκριμένη περίπτωση οἱ ἀσθένειες εἶναι καθαρῶς σωματικές καί εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος.

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος ἐκφράζει τήν ἐπιθυμία του νά πάη ὁ ἴδιος στήν Ἱερά Μονή γιά νά παρηγορήση τήν Ἀκακία καί νά τήν σταυρώση μέ τίμιον Ξύλον καί ἅγια λείψανα. Ἐπειδή ἀδυνατοῦσε νά ἐπι-σκεφθῆ τήν Ἱερά Μονή, ἀφ' ἑνός μέν προτρέπει τήν Γερόν-τισσα νά τήν σταυρώση μέ τά ἅγια λείψανα καί νά προσευχηθοῦν στούς ἁγίους, ἀφ' ἑτέρου δέ δηλώνει ὅτι θά προσευχηθῆ καί ὁ ἴδιος γιά τήν θεραπεία της.

Στήν προοπτική αὐτή ἐντάσσεται καί μιά ἐπιστολή στήν Αἰκατερίνη πού ἀναφέρεται σέ σωματική ἀσθένεια. Γράφει: «Ἡ ἀσθένειά σου μέ ἐλύπησε καί μάλιστα, διότι ἐκρυολογήσατε ἀπό τήν ὑγρασίαν τοῦ κελλιοῦ».

Εἶναι ἐκπληκτικός στόν τρόπο τῆς θεραπείας, συστήνοντας νά προσέξουν τήν τροφή, νά μή κάνουν ὑπερβολική νηστεία:

«Τό περί νηστείας κεφάλαιον εἶναι ἀναγκαῖον διά σᾶς νά συμβαδίζῃ μέ τήν ὑγείαν

σας, ἵνα μή ἀναγκασθῆτε καί ἐγκαταλείψητε ἔπειτα τήν ἔρημον καί ζητεῖτε τάς πόλεις πρός θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς σαρκίου σας. Ἡ τροφή οὐ παρίστησιν ἡμᾶς τῷ Θεῷ. Θά ἐπεθύμουν, ἐάν πρόκειται νά ἐπιστρέψητε εἰς τάς πόλεις, νά τρώγητε ὅ,τι εὕρητε χάριν τῆς ὑγείας σας, ἀλλά νά μένητε εἰς τήν ἔρημον προσευχόμεναι».

Ὁ ἅγιος ὡς πρός τήν νηστεία ἔχει καταπληκτική διάκριση καί ἀγάπη. Ἐπίσης, ἀποστέλλει χρήματα γιά νά ἐπιδιορθώσουν τό κελλί πού ἔχει ὑγρασίαν:

«Νά προσκαλέσητε τόν τεχνίτην καί νά τόν ἐρωτήσητε πόση δαπάνη ἀπαιτεῖται, διά νά γίνῃ».

Τό πιό θαυμαστό εἶναι ὅτι τούς στέλλει καί κολώνια γιά τό κρύωμα. Γράφει:

«Μέ τόν ταχυδρόμον σᾶς στέλλω καί μίαν φιάλην κολώνιαν ὡς φάρμακον. Σήμερον ὁμολογεῖται παρά τῶν ἰατρῶν, ὅτι ἡ κολώνια περισσοτέραν θέσιν ἔχει ἐν τῇ φαρμακευτικῇ ἤ ἐν τῇ μυρεψητικῇ· διά τοῦτο ἄς μή ἀποκρούεται ὡς φάρμακον ἀπό τινος ἐξ ὑμῶν ἐξ ἄκρας αὐστηρότητος. Εἰσέτι οὐδεμία ἐξ ὑμῶν δύναται νά ὑπομένῃ πόνους καί νά ἀπωθῇ προκείμενον φάρμακον, οὐδέ πρέπει νά συστέλληται ἐκ τῶν ἀδελφῶν ποιοῦσα χρῆσιν αὐτοῦ. Νά πορεύησθε ἐν ἁπλότητι καρδίας καί νά ἐξομολογῆσθε ἀλλήλαις».

Σαφέστατα ἐδῶ πρόκειται γιά σωματικές ἀσθένειες καί ἀποδέχεται τά πορίσματα τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης τῆς ἐποχῆς του, ὥστε οἱ μοναχές νά παραμένουν στό Μοναστήρι καί νά προσεύχονται, παρά, λόγῳ ἀσθενείας, νά φεύγουν ἀπό τό Μοναστήρι. Ἦταν διακριτικός πνευματικός πατέρας.

Ἡ **δεύτερη** ἐπιστολή πού ἀποστέλλεται στήν Αἰκατερίνη δηλώνει τήν ἀλληλεπίδραση μεταξύ **σωματικῆς-νευρολογικῆς ἀσθέ---νειας καί ψυχικῆς ἀσθένειας**. Ἀφοῦ τῆς γράφει ὅτι τῆς ἀποστέλλει ἕνα ποίημά του πρός τήν Κυρία Θεοτόκο, ὥστε νά τό διαβάζῃ καί νά ἀνυψώνῃ τόν νοῦ καί τήν καρδιά της πρός τήν φιλεύσπλαχνη Μητέρα τοῦ Κυρίου, γιά νά λάβῃ ταχεία τήν βοήθεια καί τήν ἀντίληψή της.

Στήν ἐπιστολή αὐτή φαίνεται ὅτι ἡ ἀσθένεια πού ἀπα-σχο-λοῦσε τήν Αἰκατερίνη ἦταν σωματική ἀσθένεια, νευροπάθεια, ὑστερία, εἶχε ἐξασθενήσει τό νευρικό σύστημά της. Τῆς γράφει: «Φαίνεται ὅτι καί σύ εἶσαι ὑστερική καί ἡ νόσος ἐξησθένησε τό νευρικόν σου σύστημα καί σέ κατέστησε νευροπαθῆ καί λίαν εὐαίσθητον καί ἐντεῦθεν ὅλη αὕτη ἡ κατάστασις».

Αὐτήν τήν σημαντική ἀσθένεια ἐκμεταλλεύεται ὁ πειρασμός, τῆς δημιουρ-γεῖ θλίψη καί τήν ὁδηγεῖ στήν ἀπελπισία, ἀφοῦ τῆς παρουσιάζει ὅτι ἡ νόσος εἶναι ψυχική καί ἔτσι τῆς ὑποβάλλει ψευδῆ ἐντύπωση.

Μετά τήν καταπληκτική αὐτή διάγνωση προχωρεῖ στήν θερα-πεία, πού συνίσταται στό νά ἐνισχύση τό νευρικό της σύστημα μέ φάρμακα πού εἶναι κατάλληλα γιά ὑστερικές γυναῖκες. Ὅταν θεραπευθῆ τό σῶμα, τότε θά θεραπευθῆ καί ἡ ψυχή, πού «πάσχει κατ' ἀντανάκλασιν». Ὅταν ἀκολουθήση αὐτήν τήν θεραπεία, τότε θά θεραπευθοῦν καί τό σῶμα καί ἡ ψυχή. Παράλληλα τῆς συνιστᾶ νά παύση νά ταράσσεται ἀπό τούς λογισμούς.

Ἐκεῖνο πού κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση στήν ἐπιστολή αὐτή εἶναι ὅτι ὄχι μόνον κάνει ὀρθή διάγνωση καί ἀποτελεσματική θεραπεία, ἀλλά ὅτι ἐκείνη ἀκριβῶς τήν στιγμή πού ἔγραφε τήν ἐπιστολή εἶχε σαφῆ πληροφορία ἀπό τόν Θεό ὅτι σταμάτησε ἡ θλίψη πού προερχόταν ἀπό τόν πονηρό. «Ἀπό ταύτης τῆς στιγμῆς ἡ ἐκ τοῦ πονηροῦ θλίψις ἔπαυσε». Καί καταλήγει: «Γράψον εἰς τήν κ. Ἀργυρώ τήν παθολογικήν σου κατάστασιν καί εἰπέ καί τήν γνώμην μου, ὅπως σοί στείλῃ ὁ ἰατρός φάρμακά τινα διά τάς ὑστερικάς γυναῖκας».

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος εἶναι ἕνας αὐθεντικός πνευμα-τικός ἰατρός, ἕνας ἀληθινός πνευματικός πατέρας, πού χρησιμοποιεῖ τά πορίσματα τῆς ψυχιατρικῆς καί τῆς νευρολογίας τῆς ἐποχῆς του σέ μοναχές καί προτείνει τά δέοντα, δηλαδή φάρμακα γιά «ὑστερικάς γυναίκας».

Ἡ **τρίτη** ἐπιστολή πού ἀπεστάλη στήν μοναχή Κασσιανή, ἀναφέρεται **σέ μία ψυχική ἀσθένεια**, τήν ἀντιπάθειά της πρός τήν Γερόντισσα, πού εἶναι ἀποτέλεσμα ἐπιθέσεως τοῦ πειρασμοῦ.

Ἡ διάγνωση πού κάνει ὁ ἅγιος Νεκτάριος σέ αὐτήν τήν περίπτωση εἶναι ὅτι ἡ ἀσθένειά της εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς σατανικῆς ἐπιθέσεως. Πρόκειται γιά ἀντιπάθεια πού ἔχει πρός τήν Γερόντισσα Ξένη. Ἡ Κασσιανή βλέποντας αὐτήν τήν ἀντιπάθεια νά ἐκδηλώνεται θλίβεται, γιατί, ἐνῶ ἡ καρδιά της διαμαρτύρεται, ἐν τούτοις δέν μπορεῖ νά ἀπαλλαγῆ ἀπό τό συναίσθημα τοῦ μίσους.

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος σαφῶς ἀποφαίνεται ὅτι στό βάθος τῆς καρδιᾶς της εἶναι ριζωμένη ἡ ἀγάπη καί ἡ εὐγνωμοσύνη πρός τήν Ξένη, αἰσθάνεται εὐγνωμοσύνη πρός αὐτή γιατί τήν βοήθησε στήν σωτηρία της, ὅμως ὁ πονηρός τῆς ἐμβάλλει μῖσος καί ἀντιπάθεια. Ἑπομένως, ἡ πνευματική αὐτή ἀσθένεια, τό ὅτι κυριεύθηκε ἀπό τούς λογισμούς ἀντιπάθειας πρός τήν Ξένη, εἶναι πειρασμική, εἶναι ἐξωτερική, δέν προέρχεται ἀπό τό βάθος τῆς καρδιᾶς της. Ὁ πονηρός τῆς ἐπετέθη γιά νά τῆς

ἀφαιρέση τήν χαρά καί τήν ἀγάπη καί νά διαταράξη τήν εἰρήνη.

Ἐπειδή κάθε τί πού γίνεται στήν ζωή μας ἔχει σχέση καί μέ τήν δική μας ἐλευθερία, γι' αὐτό ἔχει καί αὐτή ἡ ἴδια εὐθύνη γιά τό ὅτι ἀποπλανᾶται ἀπό τούς λογισμούς, ἔχει ἀφήσει τήν εὐχή, καί γι' αὐτό ἡ καρδιά της εἶναι ἀπεριφρούρητη.

Ἡ πνευματική της θεραπεία εἶναι νά ἀναγνώση μιά παράκληση στήν Ὑπεραγία Θεοτόκο, καθώς ἐπίσης καί ὁ ἴδιος θά προ-σευχηθῆ στόν Θεό, διά πρεσβειῶν τῆς Θεοτόκου. Ὅμως, παράλ-ληλα πρέπει νά προσέχη τούς λογισμούς γιά νά μή τήν κυριεύ-ουν, νά λέγη ἀδιαλείπτως τήν εὐχή, τό «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με», καί νά ἀγωνίζεται νά μή δέχεται στήν καρδιά της τίς προσβολές τῆς ἀντιπάθειας. Πέρα ἀπό αὐτά τήν συμβουλεύει νά ἐκμυστηρευθῆ αὐτήν τήν κατάσταση στήν ἴδια τήν Ξένη καί νά τήν παρακαλέση νά εὐχηθῆ γι' αὐτήν. Δέν τήν συμβουλεύει νά κάνη συζήτηση μέ τήν Γερόντισσα Ξένη, ἀλλά ἁπλῶς νά τό ἐξαγορευθῆ καί νά ζητήση τήν προσευχή της.

Εἶναι ὄντως σοφός θεραπευτής ὁ ἅγιος Νεκτάριος, ἀφοῦ συγχρόνως τῆς δίνει θάρρος. «Ἀλλ' ἔχε θάρρος καί μή ἀπελπίζου», τῆς εὔχεται ὁ Θεός νά εἶναι μαζί της καί στό τέλος θέλει νά τόν ἐνημερώση γιά τήν θεραπεία της. «Θέλω νά μάθω ὅτι ἐθερα-πεύθης».

Ἡ **τέταρτη** ἐπιστολή πού ἐστάλη στήν Ἀδελφότητα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς ἀναφέρεται σέ **πνευματικές ἀσθένειες** πού εἶναι ἐνδε-χόμενο νά παρεισφρύσουν στίς μοναχές, δηλαδή ἀναφέ-ρεται στό πῶς ἡ ἀγάπη μπορεῖ νά μετατραπῆ σέ ἀφύσικη, σαρκική ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη μεταξύ τῶν μοναχῶν πρέπει νά εἶναι καθαρή, ἀπαλλαγμένη ἀπό κάθε εἴδους συναισθηματικότητα καί σαρκικότητα.

Κάθε μοναχή πρέπει νά αἰσθάνεται τίς ἄλλες ἀδελφές καί νά τίς εὐλαβῆται «ὡς ἱερά πρόσωπα, ὡς ἀφιερώ-ματα θεῖα, ὡς εἰκόνας Θεοῦ», διότι μέ τήν ἀφιέρωση στόν Θεό δόθηκαν ἐξ ὁλοκλήρου σέ Αὐτόν. Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν πρέπει νά βλέπουν τό σῶμα καί τό κάλλος του, ἀλλά τήν ψυχή. Ὁ λογισμός πρέπει νά εἶναι καθαρός καί νά μή χρονοτριβῆ στά ἐξωτερικά γνωρίσματα τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ μοναχές πρέπει νά προσέχουν τό αἴσθημα τῆς ἀγάπης, νά αἰσθάνωνται τίς ἄλλες ἀδελφές «ὡς ἅγιες ἀδελφές» καί νά τίς συνδέη μόνον ἡ κοινή ἀγάπη πρός τόν Χριστό. Θά πρέπει νά προσέχουν νά μή χάση αὐτόν τόν χαρακτήρα ἡ ἀγάπη τους, γι' αὐτό καί πρέπει νά φροντίζουν νά μή δίνουν δικαιώματα στόν «πονηρότατον πτερνιστήν» καί νά ἀπέχουν «καί τῶν χειραψιῶν καί τῶν ἀσπασμῶν».

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος γνωρίζει καλῶς τήν ἀσκητική, νηπτική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας γιά τό πῶς ἡ ἀγάπη κατά Θεόν μετατρέπεται σέ σαρκική ἀγάπη, πού

εἶναι ἀφύσικη, σκοτίζει τήν διάνοια καί ἐκκαίει τήν καρδιά. Αὐτό γίνεται ὅταν ἡ καρδιά δέν ἐνισχύεται ἀπό τήν καθαρή προσευχή, ἡ ὁποία τήν διαθερμαίνει καί δέν ἀφήνει περιθώρια νά ἐκπέση σέ σαρκική, ἀφύσικη ἀγάπη.

Ἑπομένως, ὁ ἅγιος Νεκτάριος συνιστᾶ στίς μοναχές ἀφ' ἑνός μέν νά χρησιμοποιοῦν τήν ἡσυχαστική παράδοση τῆς Ἐκκλη-σίας, μέ τήν νήψη, τήν προσευχή τῆς καρδίας, ἀφ' ἑτέρου δέ νά προσέχουν καί τίς κινήσεις τοῦ σώματός τους καί τίς σχέσεις μεταξύ τους. Πρέπει νά διαπνέωνται ἀπό τήν αἴσθηση ὅτι εἶναι «ἱερά πρόσωπα», «ἀφιερώματα θεῖα», «εἰκόνες Θεοῦ».

Ἡ **πέμπτη** ἐπιστολή ἀπευθύνεται σέ ὅλη τήν Ἀδελφότητα τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καί ἀναφέρεται σέ μιά πνευματική ἀσθένεια πού μπορεῖ νά ἀναπτυχθῆ **στίς σχέσεις μεταξύ τῶν πνευματικῶν τέκνων καί τῶν πνευματικῶν πατέρων**.

Ὅταν διαβάση κανείς προσεκτικά τήν ἐπιστολή αὐτή, ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ μοναχή Συγκλητική ἔγραψε γράμμα στόν ἅγιο Νεκτάριο καί ἐκδήλωνε τήν ἀγάπη της πρός αὐτόν, ἡ ὁποία δέν ἦταν καθαρή, ὁπότε ὁ Ἅγιος ἔστειλε στήν Γερόντισσα Ξένη νά τῆς ἐπιδώση μιά αὐστηρή ἐπιστολή. Ἡ Γερόντισσα καί οἱ μοναχές, ἐπειδή κατάλαβαν ὅτι θά πληγωθῆ πολύ ἡ Συγκλητική, ἀφ' ἑνός μέν δέν τῆς ἔδωσαν τήν ἐπιστολή, ἀφ' ἑτέρου δέ ἀπέστειλαν παρακλητική ἐπιστολή στόν ἅγιο Νεκτάριο.

Ἔτσι ὁ Ἅγιος ἀποστέλλει αὐτήν τήν ἐπιστολή, μέ τήν ὁποία δικαιολογεῖ τήν στάση του, δέχεται ὅμως τό αἴτημά τους νά μή ἐπιδώσουν τήν πρώτη ἐπιστολή στήν Συγκλητική, ἀλλά παραγγέλλει νά ἀναγνώση στίς ἀδελφές καί τήν Συγκλητική μέρος τῆς νέας ἐπιστολῆς, ἄν βέβαια τό ἐγκρίνη ἡ Γερόντισσα.

Ἡ ἐπιστολή αὐτή εἶναι ὑπόδειγμα ἀληθινοῦ πνευματικοῦ πατρός, πού δείχνει ἀφ' ἑνός μέν τά νοσήματα, τίς προσκολλήσεις μερικῶν πνευματικῶν τέκνων πρός τούς πνευματικούς πατέρες, ἀφ' ἑτέρου δέ τήν καθαρότητα τοῦ ἁγίου Νεκταρίου, ὁ ὁποῖος εἶναι πράγματι ἕνα πνευματικό διαμάντι, ἕνας ὁλόλαμπρος ἄγγελος, ἕνα λαμπερό ἀστέρι.

Ἡ Συγκλητική εἶχε χάσει τήν ἀγάπη της πρός τόν Χριστόν, στήν καρδιά της ἀναπτύχθηκαν διάφορα πάθη, ἤθελε νά ἀποχωρήση ἀπό τήν Ἱερά Μονή, ἀλλά ἐξακολουθοῦσε νά ἀγαπᾶ τόν ἅγιο Νεκτάριο, ὡς πνευματικό της πατέρα, ἀπό ὅ,τι φαίνεται ὄχι τελείως καθαρά, μᾶλλον συναισθηματικά καί ψυχο-λογικά.

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος γράφει ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ καρδιά της ἀποσπάσθηκε ἀπό τόν Χριστό, γι' αὐτό καί ἡ δική του ψυχή ψυχράνθηκε πρός αὐτήν. Ἡ ἀγάπη του πρός αὐτήν ἔχει σχέση μέ τήν ἀγάπη της πρός τόν Χριστό. Ἀφοῦ ἡ ἀγάπη της πρός αὐτόν δέν συνδέεται μέ τήν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἀνθρωπίνη καί δέν θερμαίνει τήν καρδιά του, ὁ ἴδιος δέν μπορεῖ νά ἔχη δύο ἀγάπες, μιά ἀνθρώπινη καί μιά θεία.

Ἡ ἀγάπη του πρός τίς ἀδελφές «μέτρον ἔχει τήν ἀγάπην τοῦ Κυρίου», εἶναι «πλεόνασμα τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου», εἶναι καθαρή ἀγάπη, «ἐν πνεύματι ἀγάπη».

Ἐπειδή ὁ ἅγιος γνωρίζει ὅλες τίς κινήσεις τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, γι' αὐτό γνωρίζει ὅτι ἡ πνευματική ἀγάπη του μέ τήν ἐκμετάλλευση τοῦ πονηροῦ μπορεῖ νά μεταβληθῆ ὀλίγον κατ' ὀλίγον «εἰς ἀγάπην ἀνθρωπίνην καί κοινήν». Μιά τέτοια ἀγάπη, ὅταν ὑπάρχη μόνον σέ ἕνα πρόσωπο, ἀναπτύσσει τό μῖσος, ὅταν ἀναπτύσσεται καί στούς δύο, γίνεται ἔρωτας.

Ἡ πνευματική ἐπικοινωνία μεταξύ πνευματικῶν παιδιῶν καί πνευ-μα-τικοῦ πατρός πρέπει νά διαπνέεται ἀπό τήν κοινή ἀγάπη πρός τόν Χριστόν, γι' αὐτό γράφει ὅτι, ἄν κάποια μοναχή ἀποσπᾶ τήν καρδιά της ἀπό τόν Χριστό «καί ἐάν μέ ἀγαπᾷ ὥστε νά μέ λατρεύῃ, ἐγώ οὐδ' ὅλως τήν ἀγαπῶ».

Στήν συγκεκριμένη περίπτωση ὁ ἅγιος Νεκτάριος ἀντελή-φθη ὅτι ἡ καρδιά τῆς Συγκλητικῆς ψυχράνθηκε πρός τόν Κύριο καί ἄρχισε νά ἀναπτύσσεται μέσα στήν καρδιά της μιά ἀνθρώπινη ἀγάπη πρός αὐτόν (τόν ἅγιο Νεκτάριο), ἡ ὁποία μποροῦσε νά ἀποβῆ ἔρωτας, ὅπως γράφει, «ἐάν ἠνεχόμην αὐτῆς ἤ ἠρεσκόμην εἰς αὐτήν». Ἡ ἀνθρώπινη αὐτή ἀγάπη, πού ἄρχισε μέσα της γιά τόν πνευματικό της πατέρα, δημιούργησε ἀφύσικες καταστάσεις, διότι «ὁ πονηρός ἤρχισε νά πλανᾶ αὐτήν εἰς τούς ὕπνους». Αὐτό, ὅμως, εἶχε καί ἄλλα ἀποτελέσματα, ἤτοι ἀναπτύχθηκε ὑπερηφάνεια, ὑπεροψία, ἔλλειψη ταπεινοφροσύνης καί ἀναπτυσσόμενο μίσος στίς ἀδελφές.

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος, ὡς καθαρό δοχεῖο τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὡς Ναός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δέν μπορεῖ νά ἀποδεχθῆ τέτοιες νοσηρές καταστάσεις πού ἐμπνέονται ἀπό τόν πονηρό, γι' αὐτό καί ἔγραψε «τόσον αὐστηρά εἰς τήν Συγκλητικήν», διότι ἤθελε νά τήν φέρη σέ συναίσθηση τῆς καταστάσεώς της.

Ὡς θεραπεία αὐτῆς τῆς καταστάσεως τήν προτρέπει διά τῆς Γερόντισσας Ξένης: «Ἐάν θέλῃ νά τήν ἀγαπῶ, ὡς νύμφην Χριστοῦ, νά φροντίσῃ, ν' ἀγαπᾷ, ὡς πρότερον, τόν Κύριον, ὡς Νυμφίον». Καί ἐπειδή αἰσθάνεται ὅτι ἡ μικρή περιουσία πού διέθετε τῆς δίνει τό θάρρος νά ἐπιστρέψη στήν οἰκογένειά της, τήν προτρέπει νά πωλήση τό μερίδιό της καί μέ τά χρήματα πού θά συγκεντρωθοῦν νά κτισθῆ ἕνα κελλί «ὅπως ἡσυχάσῃ τό πνεῦμα της καί ἡ καρδία της καί ἀπαλλαγῇ καί τοῦ πειρασμοῦ τοῦ ἐπιβουλεύοντος τήν τῆς φυγῆς ἀπόφασιν».

Ἐδῶ φαίνεται ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτάριος ὡς ἄριστος πνευμα-τικός πατέρας ἀντιμετωπίζει τό θέμα τῆς πνευματικῆς αὐτῆς ἀσθένειας μέ τήν καθαρότατη καρδία του, τήν ἀποφασιστικότητά του καί τήν ἡσυχαστική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Συγχρόνως, βρίσκει τήν εὐκαιρία νά συστήση σέ ὅλες τίς μοναχές νά

ἔχουν καθαρή ἀγάπη μεταξύ τους καί πρός αὐτόν. «Ὅθεν προσοχή μεγάλη εἰς τήν πρός ἀλλήλας καί πρός ἐμέ ἔτι ἀγάπην σας καί πρός πάντα ἕτερον, ἵνα μή παγιδευθῆτε ὑπό τοῦ πονηροῦ».

Ἀπό τίς πέντε αὐτές ἐπιστολές φαίνεται καθαρά ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτάριος μέ τήν σοφία πού εἶχε, μέ τόν φωτισμό τοῦ Θεοῦ, τήν γνώση τῆς ἡσυχαστικῆς παραδόσεως καί τήν πείρα πού ἀπέκτησε, **γνώριζε σαφέστατα πότε μιά ἀσθένεια εἶναι ἀμιγῶς σωματική, πότε εἶναι σωματική πού ἐπηρεάζει τήν ψυχή, πότε εἶναι πειρασμική καί πότε εἶναι καθαρά πνευματική**. Ἦταν ἕνα ἄριστος πνευματικός ἰατρός πού ἔκανε σαφέστατη διάγνωση τῆς ἀσθέ-νειας καί στήν συνέχεια χρησιμοποιοῦσε τήν κατάλληλη θεραπεία, πού **ἦταν συνδυασμός ἰατρικῆς ἐπιστήμης, προσευχῆς καί ἡσυχα-στικῆς ζωῆς, μέσα σέ ὅλη τήν μυστηριακή ζωή τῆς Ἐκκλη-σίας**.

Τό γενικό συμπέρασμα ἀπό ὅλα ὅσα ἀναλύθηκαν στό κείμενο αὐτό εἶναι ὅτι ὁ ἅγιος Νεκτάριος εἶναι ἕνας μεγάλος ἅγιος, δέν εἶναι μόνον θαυματουργός, ἀλλά εἶναι ἕνας μεγάλος Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Γνώριζε ἁπλανῶς τήν θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, τήν διδασκαλία τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων καί τήν ἡσυχαστική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας. Συγχρόνως, διακρινόταν ἀπό ἕνα εὐρύτατο οἰκουμενικό πνεῦμα, ἀγκάλιαζε ὅλους τούς ἀνθρώπους μέ ἀγάπη, εἰρήνη, πραότητα. Χρησιμοποιοῦσε καί τίς θύραθεν γνώσεις τῆς ἐποχῆς του.

Ἄν ὁ ἅγιος Νεκτάριος ζοῦσε τόν 4^{ο} αἰώνα στήν Ἐκκλησία, τότε θά ἦταν ἕνας ἀπό τούς μεγάλους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως γιά παράδειγμα ὁ Μέγας Βασίλειος. Ἀλλά καί ἄν στήν ἐποχή πού ἔζησε εἶχαν ἀναφυῆ θέματα, ὅπως τήν ἐποχή τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, εἶναι σίγουρο ὅτι θά ἀναλάμβανε μιά τέτοια δραστηριότητα στήν Ἐκκλησία.

Ἄν καί τό ἔκανε καί αὐτό στήν ἐποχή του, στήν ὁποία, ἐνῶ κυριαρχοῦσε ἔντονα ὁ σχολαστικισμός καί ὁ ἠθικισμός, ἐν τούτοις ἐκεῖνος μέ τήν διδασκαλία του, τά βιβλία του καί τήν ποιμαντική του διακονία ἐξέφραζε τό ὀρθόδοξο πατερικό πνεῦμα, στηριζόταν στήν διδασκαλία τῶν Προφητῶν, τῶν Ἀποστόλων καί τῶν Πατέρων, ἐμπνεόταν ἀπό τήν θεολογία τῶν Τοπικῶν καί Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί βίωνε τήν νηπτική παρά-δοση τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπί πλέον, παρακολουθοῦσε ὅλα τά ρεύματα τῆς ἐποχῆς του καί καθοδηγοῦσε κατάλληλα τούς Χριστιανούς καί μοναχούς.

Ὅλα αὐτά τόν κατέστησαν αὐθεντικό διδάσκαλο στήν Ἐκκλη-σία καί ἕνα ὑγιές πρότυπο Ποιμένος.